

Geografija je **veda** o zemeljskem površju. **Predmet preučevanja** geografije je zemeljsko površje ali geosfera → **Deli geosfere** (elementi pokrajine, sfere): trdna zemeljska skorja (litosfera - pedologija), ozračje (astenosfera - meteorologija), vodovje (hidrosfera - hidrologija), prst (pedosfera), živi svet (biosfera), človek (antroposfera). Vse te sfere so povezane in učinkujejo druga na drugo. **Regija** je sklenjen zaokrožen prostor s številnimi skupnimi značilnostmi po katerih se loči od sosednjih pokrajin. **Regiji določamo naravnobiografske elemente** (reljef, prst, podnebje) in **družbeno geografske elemente** (poseljenost, gospodarstvo). Glede na način geosfere delimo geografijo na **občo ali splošno geografijo** (ki preučuje posamezen pojav npr. vodovje po celem svetu ali na manjšem delu biosfere) **regionalna geografija** (preučuje določeno pokrajino kot celoto). **Geografski elementi v pokrajini** so posledica delovanja različnih geografskih dejavnikov: **fizično geografski dejavniki**: -geografska dolžina, širina, - nadmorska višina, - oddaljenost od morja, - pripadnost manjšim ali večjim geološkim in reljefnim enotam, - podnebni in vremenski vpljivi, **družbenogeografski dejavniki**: - zgodovinski, gospodarski razvoj, - razvoj prebivalstva, - prometna povezanost, - tradicija. **Karta ali zemljevid** je rizba pomanjšanega zemeljskega površja prenešenega na ravno ploskev. Karte vsegujejo številčno, opisno in grafično merilo. **Delitev: karte velikega merila**: od 1:5.000 do 1:100.000, **karte srednjega merila**: od 1:200.000 do 1:1.000.000, **karte malega merila**: od 1:1.000.000 do 1:1.000.000... **Karte delimo** na **splošne** (zemeljsko površje) in **tematske karte**, prikazujejo 1 ali 2 pojave ostale značilnosti so zanemarene (gospodarstvo, tmp., padavine, avtokarte, gorske poti, tur.karte...). **Zgradba zemlje**: sestavljajo jo 3 koncentrični krogi: - **jedro** (6370km-2900 km), - **zemljski plašč** (2900km-70km-6km) in - **zemljiska skorja**: Pod kontinenti zemljiska skorja (granitna plast ali SiAl in bazaltna plast ali SiMa) doseže tudi do 70km, pod oceani pa kjer je samo bazaltna plast pa do 6km globine. **Sial** plava na simi po principu izostazije skupaj tvori **litosfero**. Pod litosfero (100-200km) je plast **astenosfera**. **Litosferske plošče se stikajo na 3 načine**: lahko se **razmikajo** (novo površje), **primikajo** (gubanje) ali pa **drsijo** (potresi, vulkanizem). **Notranji ali endogeni procesi**: - **tektonski premiki**: litosfera je razdeljena na več večjih in manjših litosferskih plošč. **Alfred Wegener** je začetnik ki je **odkril teorijo o premikanju lit.plošč**. kasneje je to teorijo dopolnil s **teorijo o tektoniki plošč**, ki temelji na tem da se lit.plošče premikajo zaradi tokov magme pod litosfero. - **gubanje**: je proces je proces pri katerem notranje sile povzročijo da se plasti sedimentnih kamnin nagubajo. **Posledice** so nagubana gorstva, ki imajo slemenitve dvignjene dele imenujemo **antiklinala** spuščene pa **sinklinala**. - **razlamljanje**: ta pojav nastane kadar je pri gubanju pritisk premočan. Takrat prožnost kamnin odpove gube se prelomijo in nastanejo tektonski čoki. **Ugreznjeni deli** so kotline če pa se te vlečejo tudi več kot 100 km jih imenujemo **tektonski jarki**. Gorstva ki nastanejo s razlamljanjem imenujemo **gradasta gorstva** (nimajo slemenitve).

-**vulkanizem**: nastane zaradi: 1-**razmikanja kontinentalne plošče** (sredi kontinentov), 2-**podrivanja oceanske pod kontinentalno ploščo** (na robu kontinentov), 3-**razmikanje oceanske plošče** (nastanek oceanskih hrbtov), 4-**vročih točk** (sredi lit.plošč), 5-**podrivanje oceanske pod oceansko** (vulkanska otočja). **Delovanje**: iz **magmatskega ognjišča** prodira **magma**. Ko pride na površje se imenuje **lava**. Na vrhu vulkana je **žrelo** ali **krater** poleg lave pridejo na površje tudi **vulkanski pepel** in **plini**. **Oblike vulkanov**: Težko tekoča lava gradi izrazite vulkanske stožce, lahko tekoča pa obsežne pokrove. **Pojavi**: vroči vreli, gezirji, fumarole (vodna para), solfatare (žvepleni plini). **Posledice**: uničenja mest, potresi, tsunamiji, rodovitna prst. - **potresi**: poznamo tektonske in vulkanske potrese. **Nastanejo** ob stikih litosferskih plošč moč potresov merimo z lestvicami: **richterjeva** (potresna magnitudo-količina sproščene energije) in **evropska makroseizmična lestvica** (upošteva vplive potresov na ljudi, predmete naravo, poškodbe na stavbah). **Posledice**: porušene zgradbe, požari, tsunamiji, plazovi, spremenjene hidrološke razmere. **Preventiva**: protipotresna gradnja. **Geološki razvoj zemlje**: znanstveniki so ga razdelili na podlagi razvoja živih bitij in najpomembnejših dogajanj na zemeljskem površju: **Predkambrij** (pred pr. 4,6 milijarde let): od nastanka zemlje kot planeta do razvoja prvih živih bitij, jedra kontinentov, štiti in plošče (balski, kanadski štiti). **Paleozoik** (pred 570 milijoni let): **kambrij + ordovicij** - začetek življenja kontinenti združeni v pangeji. **Silurij-kaledonska orogeneza** (skan.gorovje, brit.višavje, škot.višavje), **devon**, **karbon**, **perm-hercinska orogeneza** (sredogorja Z in Sr.evrope). **Mezozoik** (pred 245 milijoni let): **trias+jura+kreda** - **razpad pangeje** nastanek morja tetis in sedimentacija v njem. **Kenozoik** (66milijoni let): **terciar-alpidska orogeneza** (mladonagubana gorstva) **kvartar** (pred 2 milijoni let) **pelitocen** - menjava ledenih in medledenih dob, **holocen** (pred 12 000 leti zemljiska sedanjost. **Vrste kamnin**: **glede na kemijsko sestavo ločimo**: **karbonatne** (minerali CaCO₃) - prepuščajo vodo (apnenec), **silikatne** (kremen SiO₂) - ne prepušča vode (granit). **Glede na nastanek ločimo**: **magmatske**: - globočnine (strjena magma) - granit, tonalit (pohorje), - predomine (strjena lava): riolit, andezit (smrekovec). **Sedimentne**: nastanejo iz magmatskih metamorfirnih ali sedimentnih kamnin: **mehanske**: grušč-breča, prod-konglomerat, pesek-peščenjak, glina-lapor. **pipoklastične**: sprijet vulkanski pepel (tuf), **kemične**: nastanejo s kemičnim vsedanjem, **biokemične**: nastanejo z usedanjem organizmovih skelet iz kalcija raztopljenega v vodi. **Metamorfne**: nastale so iz magmatskih ali sedimentnih kamnin v notranjosti zemlje (visoki pritiski, temperatura) apnenec-marmor, granit- gnajs. **Zunanje ali eksogene sile**: sprošijo jih sonce in gravitacija zemlje. **Preprevanje**: **mehanično** (fizikalno): drobni kamnino a ne spreminja kemijske sestave. **Vzrok** temp.razlike in zmrzal. **Kemijsko**: spreminjanje mineralne sestave kamnin zaradi kemijskih reakcij. **Vzrok**: močno predvsem v vlažnem podnebnju najbolj značilno je raztapljanje apnenca, kisel dež. **Biolosko**: - biokemijsko (organske kisline-mikroorganizmi, alge, mahovi), - biomehansko (korenine). **Denudacija** (ploskovno odnašanje površja) **vzroki**: premikanje pazpadle kamnine, površinsko spiranje, soliflukcija. **Erozija**: dolbljenje, vrezovanje v površje. **Lagko**: rečna, vetrna, ledeniška, morska. **Akumulacija** ali kopičenje.